

Jan Dyduch

Troska o małżeństwo i rodzinę w sprawozdaniach z wizytacji kanonicznych kardynała Karola Wojtyły

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 42/3-4, 199-213

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JAN DYDUCH

TROSKA O MAŁŻEŃSTWO I RODZINĘ W SPRAWOZDANIACH Z WIZYTACJI KANONICZNYCH KARDYNAŁA KAROLA WOJTYŁY

Treść: Wstęp, 1. Religijny charakter małżeństwa, 2. Duszpasterstwo rodzin. Zakończenie.

Wstęp

Papież Jan Paweł II naucza: „Kościół, świadomy tego, że małżeństwo i rodzina stanowią jedno z najcenniejszych dóbr ludzkości pragnie nieść swoją naukę i zaoferować pomoc tym, którzy znając wartość małżeństwa i rodziny, starają się pozostać im wierni...”. Kard. K. Wojtyła, podczas pasterzowania w Krakowie, głosił wartość małżeństwa i rodziny. Jako Papież Synod Biskupów w 1980 r., poświęcił tej sprawie.

Nauczanie Jana Pawła II o małżeństwie i rodzinie jest poniekąd kontynuacją nauczania arcybiskupa krakowskiego K. Wojtyły. Co więcej jest kontynuacją działalności naukowej filozofa etyka, który u początku w swojej działalności profesorskiej napisał dzieło *Miłość i odpowiedzialność*². Nauczanie o małżeństwie i rodzinie, które jawi się równocześnie jako troska o te wielkie dobra ludzkości, znajduje swój wyraz w sprawozdaniach z wizytacji kanonicznych parafii Archidiecezji Krakowskiej.

1. Religijny charakter małżeństwa

Sprawozdania z wizytacji kanonicznych parafii, jakie przeprowadził K. Wojtyła wskazują wielką jego odpowiedzialność i podejmowanie działań, aby plan Boży wobec małżeństwa był realizowany przez wiernych Archidiecezji. W sprawozdaniach tych przewija się wielka troska o to, aby duszpasterze byli przewodnikami na drodze do zbawienia dla wier-

¹ *Familiaris consortio*, 22 XI 1981 (=FC), nr 1.

² K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Kraków 1962, wyd. II.

nych powierzonych ich pasterskiej pieczy, którzy poprzez życie małżeńskie i rodzinne dążą do zbawienia. Wszystkie sprawozdania, poczynając od pierwszego z wizytacji w Mucharzu (16-18 V 1959), aż do ostatniego ze Złotych Łanów (29 IX-1 X 1978), nawiązują do problematyki małżeństwa i rodziny. Z upływem lat sprawa ta jawi się tam coraz wyraźniej i głębiej. Na ten rozwój decydujący wpływ, wydaje się, miał udział w Soborze Watykańskim II, a w szczególności w przygotowaniu konstytucji pastoralnej O Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. K. Wojtyła w uwagach do schematu XIII napisał, że małżeństwo jest święte i jest źródłem łaski, gdyż jest sakramentem. Zanim stało się sakramentem było rzeczywistością istniejącą w ekonomii stworzenia z prawami nadanymi przez Stwórcę³.

Przeszczepiając nauczanie soborowe wiernym Archidiecezji Krakowskiej napisał: „Warto w całości przeczytać ten rozdział konstytucji pastoralnej, który na tle wstępnych uwag o małżeństwie i rodzinie w świecie współczesnym uwydatnia, naprzód świętość małżeństwa i rodziny, czyli ich miejsce w Bożym planie zbawienia, z kolei zaś zajmuje się właściwym znaczeniem miłości małżeńskiej i jej relacji do przekazywania życia”⁴.

Biskup K. Wojtyła, wizytując swoją rodzinną parafię Wadowice (5-7 IX 1959), zwrócił uwagę na wartości tradycyjnego duszpasterstwa małżeństw, postulując wprowadzenie duszpasterstwa przedmałżeńskiego⁵. Sprawozdanie z wizytacji w Marcyporębie (29-31 V 1960) zaznacza: „30 V, ranna Msza św. z przemówieniem do małżonków i rodziców, jubileaci otrzymali w podarunku egzemplarze Biblii”⁶. Wizytacja parafii Skawina (14-17 VI 1960) wypadła w Boże Ciało. Ranna Msza Św. z kazaniem wizytującego Biskupa była przeznaczona dla małżonków, obchodzących jubileusz 25 i 50-lecia małżeństwa. Administrator parafii ks. S. Kowalski skarżył się, że bolączką pracy duszpasterskiej w Skawinie jest zaznaczający się poszanowania rodziców i starszych⁷. W Rabce, podczas wizytacji (3-7 VI 1962), urządzono dwie Msze św. dla małżonków i rodziców. Na sumę zostali zaproszeni rodzice z dalszych miejscowości należących do parafii, którzy otrzymali błogosławieństwo biskupie po

³ Por. J. Dyduch, *Wkład metropolity krakowskiego Karola Wojtyły do soborowej nauki o laikacie*, *Analecta Cracoviensia*, 20(1988), 160.

⁴ K. Wojtyła, *U podstaw odnowy*, Kraków 1972, s. 254-255.

⁵ Akta Kardynała Karola Wojtyły przechowywane w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (= AKKW), EI-1/21.

⁶ AKKW, E-II-1/128.

⁷ AKKW, E-II-1/128.

uprzednim przemówieniu na temat ich zadań i obowiązków katolickich. Analogiczne błogosławieństwo i przemówienie miało miejsce wieczorem o godz. 19-tej dla rodziców mieszkających w bliższej odległości od kościoła⁸. Podobne przemówienia i błogosławienia małżeństw miało miejsce w Kasinie Wielkiej (16-17 VI 1962)⁹. 19 V 1962 w Mszanie Dolnej bp Karol Wojtyła przed południem pobłogosławił małe dzieci i matki z niemowlętami. Potem pod wieczór o godz. 17.³⁰ wygłosił kazanie i pobłogosławił starców. Następnie o godz. 19-tej był uroczysty śpiewany różaniec, w ramach „soboty maryjnej”, a po nim błogosławienie licznie zebranych par małżeńskich¹⁰. W większych parafiach zachodziła potrzeba podziału małżonków na grupy. Tak było w parafii św. Józefa w Krakowie Podgórzu (4-12 IV 1964). Dnia 10 IV (piątek) Arcybiskup K. Wojtyła odprawił Mszę św. o godz. 19⁰⁰ dla małżeństw, przemówił do nich i poszczególnym parom małżeńskim udzielił błogosławieństwa. W pierwszej grupie zgromadziły się, bardzo licznie, małżeństwa do 25 r. od zawarcia małżeństwa. Druga grupa, powyżej 25 r. od zawarcia ślubu miała swoje nabożeństwo, przemówienie i błogosławieństwo w dniu następnym. Sprawozdanie kończy się wnioskami, wśród nich jest następujący: „Innym zadaniem duszpasterskim bardzo ważnym w czasach dzisiejszych jest jak najgruntowniejsze przygotowanie do sakramentu małżeństwa rozbudowane o katechizację przedmałżeńską”¹¹.

K. Wojtyła w nauczaniu o małżeństwie bardzo mocno podkreślał prawdę o tym, że zadaniem małżonków jest służba życiu, jest jego ochrona od pierwszej chwili poczęcia¹². Z tym wiąże się etyczna regulacja poczęć, oraz chrześcijańskie i odpowiedzialne planowanie rodziny, polegające na ciągu etycznych decyzji mających na celu urzeczywistnienie takiego kształtu rodziny, który odpowiada woli Boga i strzeże powołania małżenskigo¹³. Zaistniała konieczność pouczenia małżonków o etycznej potrzebie regulacji poczęć. Podczas wizytacji parafii Opatrzności Bożej w Bielsku Białej (20-26 V 1964), wizytujący Arcybiskup spotkał się z kilkoma przedstawicielami służby zdrowia, którzy pracowali nad etyczną regulacją po-

⁸ AKKW, EII-2/83.

⁹ AKKW, EII-2/115.

¹⁰ AKKW, EII-2/115.

¹¹ AKKW, EII-4/30.

¹² Por. *U podstaw odnowy*, s. 255-256.

¹³ Por. J. Bajda, *Powołanie małżeństwa i rodziny*, W: *Tcologia małżeństwa i rodziny*, t. II, pod red. K. Majdańskiego, Warszawa 1980, s. 105-108.

część¹⁴. W programie długiej wizytacji w parafii św. Szczepana w Krakowie (18 XI-26 XII 1967) wielokrotnie były przewidziane spotkania z małżonkami. Najpierw z najmłodszymi małżeństwami do 5 lat małżeństwa, dla których Kardynał odprawił Mszę św., wygłosił przemówienie i pobłogosławił wszystkie pary. Zaznaczył przy tym w sprawozdaniu: „Małżeństwa te zgromadziły się licznie, co stanowi wynik systematycznego duszpasterstwa małżeństw, zwłaszcza młodych, prowadzonego w parafii”. W innym w dniu (4 XII) na Mszę św., kazanie i błogosławieństwo, także licznie, przybyli małżonkowie od 5 do 15 roku małżeństwa. Potem jeszcze dwie grupy otrzymały błogosławieństwo dnia 9 grudnia. W parafii św. Szczepana, w ramach przygotowania do małżeństwa, odbywała się już wówczas katechizacja przedmałżeńska dla narzeczonych. Kardynał wziął udział w takiej katechizacji prowadzonej przez ks. proboszcza Tadeusza Ryłkę¹⁵. Sprawa bezpośredniego przygotowania do małżeństwa poprzez katechezę zwaną także „kursem przedmałżeńskim” była przedmiotem szczególnej troski Kard. Wojtyły. Wypowiedział się urzędowo na ten temat w liście pasterskim na Wielki Post 1978, ale już o wiele wcześniej kierował organizowaniem katechizacji przedmałżeńskiej¹⁶. W dniu 21 XII 1967 (czwartek) wieczorem spotkał się z panią prowadzącą poradnictwo małżeńskie, które w parafii św. Szczepana było już wtedy zorganizowane i małżonkowie w każdy czwartek mogli skorzystać z poradni małżeńskiej, prowadzonej przez osoby fachowo do tego przygotowane¹⁷.

Dla nauczania o pożyciu małżeńskim zgodnym z etyką katolicką potrzebne było zorganizowanie poradni małżeńskich w całej Archidiecezji. Miały one poprawnie formować chrześcijańskich małżonków i kandydatów do małżeństwa. Kard. K. Wojtyła kierował wielką pracą przygotowania osób, głównie kobiet, które by opanowały zdrową doktrynę medyczną, chrześcijańskie zasady etyczne oraz umiejętności pedagogiczne, by następnie w poradniach małżeńskich, rozsianych, po całej Archidiecezji prowadzić akcję formacyjną wśród małżonków¹⁸.

Sprawozdanie z wizytacji parafii św. Kazimierza w Krakowie (30 XI-31 XII 1968) mówi o trzech grupach małżonków, którzy zgromadzili się

¹⁴ AKKW, EII-4/19a.

¹⁵ AKKW, EII-5/3.

¹⁶ Por. W. Gasidło, *Kościół Krakowski w służbie rodziny w latach pasterzowania Karola Wojtyły*, W: Karol Wojtyła jako biskup krakowski, pod red. T. Picronka, i R. Zawadzkiego, Kraków 1988, s. 87-88.

¹⁷ AKKW, EII-5/3.

¹⁸ Por. W. Gasidło, art. cyt. s. 59-64.

licznie na Mszach świętych z przemówieniem i błogosławieniem poszczególnych par małżeńskich. Również w czasie wizytacji odbyło się spotkanie z narzeczonymi, którzy przed zawarciem małżeństwa byli przygotowywani w parafii, nauki głosili kapłani i osoba świecka, również przewidziane było spotkanie w poradni małżeńskiej¹⁹. W sprawozdaniu z wizytacji w Skawinie (2-8 VI 1969) Kard. K. Wojtyła napisał: „Z kolei zaś odbyło się spotkanie z pierwszą grupą małżeństw, do 10 lat od ślubu. Przemówiłem do nich i udzieliłem błogosławieństwa *modo consueto*. Podobne spotkania odbyły się jeszcze dwukrotnie. W sumie otrzymało błogosławieństwo biskupie około 1800 małżeństw katolickich. Znamienne było to, że małżeństwa przybywały razem, do wyjątków należała nieobecność jednego ze współmałżonków i to zawsze wytłumaczona poważną racją”²⁰. Podobnie duża liczba małżeństw uczestniczyła, w nabożeństwach dla nich urządzonych podczas wizytacji parafii w Nowym Targu (8-16 VI 1969). W sumie uczestniczyło około 1200 małżeństw i ponad 100 osób, których współmałżonek nie mógł przybyć. Tam także odbyło się spotkanie z osobami, które prowadzą parafialne poradnictwo małżeńskie. Kardynał przeprowadził długą rozmowę w grupie kilku małżeństw zajmujących się prowadzeniem poradnictwa²¹.

Sprawa przygotowania do małżeństwa i duszpasterstwa młodych małżeństw wraca często w sprawozdaniach z wizytacji: „W dniach 7, 8 i 9 XII odbywają się w parafii Matki Bożej z Lourdes specjalne konferencje dla narzeczonych, młodych małżeństw i osób przygotowujących się do małżeństwa. prowadzi je dr. W. Półtawska. W uroczystość Niepokalanego Poczęcia Matki Bożej przybyłem do kościoła, aby po zakończeniu takiej konferencji krótko powiedzieć o znaczeniu dobrego przygotowania do sakramentu małżeństwa i wychowania miłości w duchu chrześcijańskim²² (1969). Wielkie zainteresowanie duszpasterstwem małżeństw okazał Kard. K. Wojtyła, wizytując parafię w Wieliczce, (11-30 IV 1970). Wspólnie z duszpasterzami zastanawiali się nad tym: jak błogosławienie małżeństw w czasie wizytacji biskupiej lepiej wykorzystać dla ich duszpasterstwa. Tym bardziej, że udział par małżeńskich w tych nabożeństwach był tam liczbowo słaby. Duszpasterstwu małżeństw w Wieliczce służyło poradnictwo małżeńskie prowadzone przez panią Janinę Bogdanowicz. Spotkania

¹⁹ AKKW, EII-5/94.

²⁰ AKKW, EII-6/81.

²¹ AKKW, EII-6/39.

²² AKKW, EEI-6/19.

z wymienioną doradczynią odbywały pary małżeńskie przed ślubem, a także i po zawarciu małżeństwa, oprócz tego pouczała ona w czasie kursów przedmałżeńskich, które były urządzane co roku w Adwencie i w Wielkim Poście²³. O poradnictwie małżeńskim prowadzonym w kancelarii parafialnej przez p. prof. Poźniakową Zofię w każdą niedzielę przy kościele św. Florianiana w Krakowie wspomina sprawozdanie z wizytacji (14 II-29 III 1970)²⁴. Prawidłowe funkcjonowanie parafialnej poradni małżeńskiej wymaga znajomości i przestrzegania nauki Kościoła oraz ścisłego kontaktu z diecezjalnym duszpasterstwem małżeństw. Podkreśla to sprawozdanie z wizytacji w Kacwinie (6-8 VI 1970)²⁵.

Dobrze zorganizowane poradnictwo małżeńskie napotkał Kard. K. Wojtyła wizytując parafię w Makowie Podhalańskim (14-21 V 1971). Tam w dniu 16 maja po Mszy św. przemówił do licznie zebranych małżeństw, udzielił im błogosławieństwa oraz wręczył dyplomy doradczynom parafialnym, które określa jako osoby wykwalifikowane do udzielania porad w dziedzinie małżeńskiej zgodnie z etyką katolicką. Z doradczyniami parafialnymi oraz ich mężami spotkał się jeszcze ponownie w dniu 18 V, stwierdzając: „Duszpasterstwo rodzin w Makowie rozwija się pomyślnie i ma swych świeckich apostołów²⁶. Czasem w poradnictwie małżeńskim pracowali oboje małżonkowie. Tak było w Krakowie-Kobierzynie. Spotkanie i dyskusja na temat etyki małżeńskiej z udziałem p. mgr Ewy Doniec i jej męża, którzy zajmują się poradnictwem rodzinnym odbyło się 27 III 1971 podczas wizytacji²⁷.

Sprawozdanie z wizytacji parafii Kraków-Rakowice (4-31 XII 1971) podkreśla znaczenie współpracy duszpasterzy z poradnictwem małżeńskim: „Korzystając z dyżuru parafialnej poradni małżeńskiej, spotkałem się z prowadzącą poradnictwo p. Ludwiką Kowalczyk i omówiłem z nią pracę na tym odcinku, narzeczeni przechodzą przeszkolenie, małżonkowie trafiają do poradni najczęściej po rekolekcjach. Doradczynie znajdują zrozumienie i oparcie u ks. proboszcza²⁸.

W miarę upływu lat Kard. K. Wojtyła bardzo wielką wagę przywiązywał do spotkań z małżonkami, które było połączone ze specjalnym kaza-

²³ AKKW, EII-6/268.

²⁴ AKKW, EII-6/130.

²⁵ AKKW, EII-6/248.

²⁶ AKKW, EII-7/38.

²⁷ AKKW, EII-7/25.

²⁸ AKKW, EII-7/29.

niem i błogosławieństwem. Chciał w ten sposób ukierunkować duszpasterstwo małżeństw i na trwałe uczynić je ważną dziedziną duszpasterstwa parafialnego, które będzie prowadzone w oparciu o instrukcje Wydziału Duszpasterstwa Rodzin i w kontakcie z nim. Tak było w Komorowicach (8-10 IV 1972). W sprawozdaniu z wizytacji wyraża zadowolenie z licznego udziału małżonków w tych nabożeństwach, około 1400 par małżeńskich, co stanowi pokaźny procent wszystkich. Niemniej jednak we wnioskach pisze o potrzebie dalszego rozwoju duszpasterstwa małżeństw w oparciu o strukturę dekanalną i diecezjalną²⁹. O Wydziale Duszpasterstwa Rodzin powiemy później, również później o Instytucie Rodziny. Wspomina o nim sprawozdanie z wizytacji w Bolechowicach (29 IV-1 V 1972) zaznaczając, że tamtejsze uczennice szkoły pielęgniarstwa kształcą się w Instytucie Rodziny dla potrzeb poradnictwa parafialnego. Inspiratorem tej akcji jest proboszcz, który do spraw poradnictwa małżeńskiego przywiązuje wielką wagę³⁰.

Zgodnie z wytycznymi Konferencji Episkopatu Polski, których inspiratorem był także Kard. K. Wojtyła, coraz bardziej poszerzano zakres tematyczny i czasowy przygotowania do małżeństwa. Przygotowanie to stanowiło program katechizacji w klasach maturalnych. Znajduje to odzwierciedlenie w sprawozdaniach, z wizytacji: „Tego samego wieczoru odwiedziłem również grupę katechizacyjną maturzystów (klasa XII), którą prowadziła p. mgr A. Ludwikowska, biolog, na temat przygotowanie do małżeństwa i życia rodzinnego”³¹. Podobnie w Nowej Hucie Pleszewie (8 IV 1976), gdzie katechizacji dla maturzystów na temat przygotowania do małżeństwa prowadziło młode małżeństwo³².

Kard. K. Wojtyła troszczył się o poradnie małżeńskie w całej Archidiecezji. Zależało mu na tym, aby funkcjonowały one w każdej parafii, w szczególniejszy jednak sposób troszczył się o nie w Krakowie. W sprawozdaniu z wizytacji parafii Mariackiej (wiosna 1973) pisze: „Osobnym punktem programu było spotkanie z poradnictwem parafialnym, w skład którego wchodzi: ks. dr Kazimierz Waliczek jako kanonista, p. dr J. Popiel – psycholog, p. dr A. Zołoteńko – psycholog, p. E. Czerwińska z Instytutu Rodziny oraz księża, Stanisław Małyśiak i Kazimierz Górny... Członkowie poradni poinformowali o swojej działalności, o jej przebiegu i frekwen-

²⁹ AKKW, EII-7/191.

³⁰ AKKW, EII-7/220.

³¹ *Sprawozdanie z wizytacji parafii św. Stanisława Kostki w Dębnikach*, 26 XI-31 XII 1972, AKKW, EII-7/155.

³² AKKW, EII-10/33.

cji³³. Bardzo intensywną działalność poradnictwa małżeńskiego zastał Kardynał wizytując parafię Najświętszej Rodziny w Zakopanem (9-14 XII 1976). Prowadziła je p. K. Kępińska, z którą przeprowadził dłuższą rozmowę. Również wziął udział w spotkaniu narzeczonych w Zakopanem i dekanatu Zakopiańskiego, które prowadziła doradczyni pani K. Kępińska i duszpasterze. Takie spotkanie per trunum służyły przygotowaniu do sakramentu małżeństwa³⁴. Czasem małżonkowie przed udzieleniem błogosławieństwa odnawiali przyrzeczenia małżeńskie.

Sprawozdanie z wizytacji ośrodka duszpasterskiego w Krakowie Krowdrzy (16-23 X 1976) zaznacza, że Msze św. o godz. 8-mej, 11-tej, 12-tej, 13-tej, 16-tej i 18³⁰ były przeznaczone dla małżonków: „Są to w większości małżeństwa młode. Do wszystkich przemawiałem przy końcu, dokonując wraz z nimi odnowienia ślubów małżeńskich i udzielając im błogosławieństwa końcowego wedle rytuału”³⁵. Tak było też w Skomielnej Białej dn. 25 IX 1977³⁶. Podobnie w Sułkowicach (7-9 IV 1978), gdzie Kard. K. Wojtyła przemówił do zebranych małżonków, przyjął odnowione ślubowania i błogosławił poszczególne pary. Tam także, jak zaznacza w sprawozdaniu wziął udział we Mszy św. ślubnej i pobłogosławił dwa małżeństwa³⁷. Bardzo często w błogosławieniu małżeństw – jak zaznaczają sprawozdania z wizytacji – brali udział wdowcy i wdowy.

Błogosławienie małżeństw postrzegał Kard. K. Wojtyła jako centralny moment wizytacji. Chciał, aby ta ceremonia była wykorzystana trwale w duszpasterstwie parafialnym, pisał na ten temat: „W punkcie 1 pragnę wyjaśnić, dlaczego w czasie wizytacji biskupich w parafii błogosławię poszczególne małżeństwa. Jaki to ma sens i w jaki sposób można to wykorzystać wprowadzając w całość kształt duszpasterstwa parafialnego. W istocie rzeczy spotkania wizytacyjne z małżeństwami uważam za bardzo ważny, wręcz centralny moment wizytacji...”

Spotkanie to jest pomyślane tak, aby dla duszpasterzy miejscowych stanowiło punkt wyjścia, i zarazem punkt dojścia w ich własnym duszpasterstwie rodzin...³⁸.

Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej (1972-1979) jako jedno z zadań postawił sobie odnowę życia małżeńskiego według wska-

³³ AKKW, EII-8/4.

³⁴ AKKW, II-10/312.

³⁵ AKKW, EII-10/5.

³⁶ AKKW, EII-12/39.

³⁷ AKKW, II-14/170.

³⁸ *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, opr. A. Boniecki, Kraków 1983, 181-184.

zań Soboru Watykańskiego II. Synodalne Zespoły Studyjne zajmowały się także problematyką małżeńską. Również powstały takie zespoły składające się z małżeństw, zwłaszcza młodych. Sprawozdanie z wizytacji w Nowej Hucie – Mogile (12-31 XII 1975) wspomina: „O godz. 18-tej odprawiłem Mszę św. z homilią w kaplicy Krzyża Chrystusowego, koncelebrując z księdzem kapelanem. Uczestniczył Synodalny Zespół Studyjny młodych małżonków, z którym następnie spotkałem się w salce. Asystentem zespołu jest o. Kornel. Uczestnicy poinformowali mnie o swojej pracy na co odpowiedziałem łamiąc się opłatkiem z zebranymi” (20 XII 1975)³⁹. Warto jeszcze przytoczyć fragment sprawozdania z wizytacji w Krakowie Krowodrzy (21 X 1976): „Na koniec spotkałem się w mieszkaniu pp. Dąbrowskich z zespołem studyjnym młodych małżeństw, którego asystentem jest ks. J. Zajac. Wszyscy obecni wyszli z różnych duszpasterstw akademickich, odnaleźli się wspólnie poprzez parafię i systematycznie pracują nad pogłębieniem swojej świadomości katolickiej. Spotkania odbywają się raz na dwa tygodnie”⁴⁰. Wśród licznych zespołów studyjnych jakie napotkał Kard. K. Wojtyła wizytując parafię w Zawoi (18-20 VI 1977) był także zespół młodych małżeństw⁴¹.

Wielki wysiłek wizytacyjny Kard. K. Wojtyły zmierzał do tego, aby pouczyć duszpasterzy i wiernych, że małżeństwo jest związkiem religijnym, sakramentalnym i nierozzerwalnym przymierzem. Winno być postrzegane jako droga, do świętości, a Sakrament Małżeństwa jest jej znakiem i źródłem.

2. Duszpasterstwo rodzin

Troska o świętość małżeństw nierozłącznie wiąże się z troską o rodzinę, o jej duszpasterstwo. W nauczaniu Kard. K. Wojtyły rodzina jawi się jako domowe sanktuarium Kościoła⁴². Rodzina jest wspólnotą wykonującą zadania ewangelizacyjne i uświęcające. Ta ewangelizacja dokonuje się nie tylko wewnątrz rodziny, ale także na zewnątrz. Rodzina ewangelizuje i uświęca siebie i inne rodziny. Dlatego życie rodziny chrześcijańskiej, opromienionej światłem Ewangelii, stanowi autentyczne aposto-

³⁹ AKKW, EII-9/13.

⁴⁰ AKKW, EII-10/5.

⁴¹ AKKW, EII-12/120.

⁴² Por. *U podstaw odnowy*, s. 255.

stwo, o najwyższej wartości⁴³. Rodzinę jako wspólnotę ewangelizującą i uświęcającą ukazywał K. Wojtyła w nauczaniu wizytacyjnym. Duszpasterzując wśród rodzin podczas wizytacji kanonicznych parafii, zachęcał je do spełniania zadań apostołskich. Duszpasterzy inspirował i wzywał do takiego duszpasterstwa rodzin. Podsumowując wizytację parafii Buczyna (22-24 III 1975), napisał w sprawozdaniu: „Praca duszpasterska prowadzona jest w wielu kierunkach i spotyka się wyraźnie z apostołstwem świeckich na takich odcinkach jak rodzina...”⁴⁴. Zaś wizytując parafię w Makowie Podhalańskim (14-21 V 1971), przemówił do małżeństw i rodzin na temat: „Powołanie małżeńskie i rodzicielskie jako podstawowy rodzaj apostołstwa świeckich”⁴⁵.

Zainteresowanie duszpasterstwem rodzin wykazywał K. Wojtyła już od pierwszej wizytacji, przeprowadzonej w Mucharzu (16-18 V 1959). Napisał: „Życie rodzinne utrzymuje się, nawet przyrost naturalny nieznacznie tylko zmalał. Są rodziny wielodzietne i wzorowe”⁴⁶. W miarę upływu lat to zainteresowanie duszpasterstwem rodzin wzrastało. Ogromny wpływ na ten proces – jak to już wspominaliśmy – miał jego udział w Soborze Watykańskim II. W swoich wypowiedziach na Soborze K. Wojtyła podkreślał, że rodzina już od starożytności była nazywana „Kościołem”, że jest ona szkołą życzliwości i miłości⁴⁷. Korzystając z doświadczeń Soboru przeszczepiał jego naukę o rodzinie wśród wiernych i duszpasterzy Archidiecezji Krakowskiej. Czynił to przy różnych okazjach, także w czasie wizytacji. Z drugiej strony sam korzystał z doświadczeń duszpasterskich wizytowanych kapłanów, czego nie ukrywał. Wspomina to także w książce *Dar i Tajemnica*: „Stoją mi dziś przed oczyma sylwetki wybitnych kapłanów, proboszczów i wikariuszy... Od nich uczyłem się, co to znaczy być autentycznym duszpasterzem”⁴⁸. O ożywieniu duszpasterstwa rodzin według wskazań Vaticanum II, mówi sprawozdanie z wizytacji w Bolechowicach (29 IV-1 V 1972): „To samo odnosi się do duszpasterstwa. Uległo ono dużemu ożywieniu w duchu Soboru Watykańskiego II. Widać to po zasadniczej

⁴³ Por. J. Kłys, *Rodzina katolicka i środowisko jako teren apostołstwa świeckich*, Atencum Kapłańskie, 84(1975), 266-268.

⁴⁴ AKKW, EII-9/124.

⁴⁵ AKKW, EII-7/38.

⁴⁶ AKKW, EII-1/63.

⁴⁷ Por. J. Dyduch, *Wkład Metropolity Krakowskiego...*, s. 160.

⁴⁸ Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica*, Kraków 1996, s. 65.

uwadze, jaką ks. proboszcz poświęca duszpasterstwu rodziny, młodych małżeństw i młodzieży. Wysiłki podjęte w tej dziedzinie mogą być chyba stawiane za wzorzec⁴⁹.

Przedmiotem szczególnej troski Kard. K. Wojtyły były rodziny wielodzietne. Wskazuje na to przytoczony już wyżej fragment ze sprawozdania wizytacji w Mucharzu. W czasie wizytacji odwiedzał rodziny wielodzietne. Sprawozdanie z wizytacji w Bieńczycach zaznacza, że dn. 11 III 1967 Arcybiskup K. Wojtyła odwiedził kilkanaście rodzin wielodzietnych w ich mieszkaniach⁵⁰. Podobnie sprawozdanie z wizytacji w Krakowie-Krowdrzy (16-23 X 1976) wspomina o wizycie u wielodzietnej rodziny, której matka znajduje się w szpitalu. Wspomina także o wizycie w mieszkaniu dr Zawiszów i dr Brzezickich. W obu rodzinach spotkał grupę 5-rga dzieci wzorowo po katolicku wychowywanych⁵¹. W Michałowicach, podczas wizytacji dnia 20 II 1977 odwiedził i pobłogosławił najliczniejszą rodzinę w parafii, liczącą dwanaścioro dzieci⁵².

Niecodzienne odwiedziny miały miejsce w czasie wizytacji w parafii Łapanów (22-24 IX 1960). Na zaproszenie kobiet leżących w miejscowej izbie porodowej udał się tam i udzielił błogosławieństwa matkom i ich nowonarodzonym dzieciom, podkreślając, iż służba życiu jest zadaniem rodziny⁵³. Problematyka rodzinna była tematem nauk stanowych, wygłoszonych oddzielnie do matek i ojców podczas wizytacji w Gdowie (28-30 IX 1960)⁵⁴. Podobnie było w Tarnawie k/Bochni (30 IX-1 X 1960), gdzie Bp. K. Wojtyła wygłosił naukę stanową dla rodziców⁵⁵. W Bieńczycach w okresie Wielkiego Postu odbywały się specjalne rekolekcje dla rodzin katolickich. Prowadzili je oo. Redemptoryści, lecz rozpoczął je wizytujący Arcybiskup K. Wojtyła dnia 18 III 1967⁵⁶. W Ujsołach odprawił Mszę św. i wygłosił kazanie z okazji pierwszej rocznicy poświęcenia Rodzin Najświętszemu Sercu Pana Jezusa (17 IX 1972). Kazanie było przygotowaniem do odnowienia Aktu Poświęcenia⁵⁷. Podczas wizytacji parafii w Płokach (17-19 XI 1973), odbyła się intronizacja Najśw. Serca Pana Jezusa w rodzinach całej parafii, które przybyły do Kościoła

⁴⁹ AKKW, EII-7/220.

⁵⁰ AKKW, E-II-5/5.

⁵¹ AKKW, EII-10/5.

⁵² AKKW, EII-11/35.

⁵³ AKKW, EII-1/103.

⁵⁴ AKKW, EII-1/103.

⁵⁵ AKKW, EII-1/103.

⁵⁶ AKKW, EII-5/5.

⁵⁷ AKKW, EII-9/329.

trzymając obraz Najświętszego Serca Pana Jezusa. Sprawozdanie stwierdza: „Po Mszy św., w czasie której uczestniczący w niej bardzo licznie przystępowali do Komunii świętej, wobec Najświętszego Sakramentu w monstrancji, odmówiłem akt ofiarowania małżonków i rodzin, poleciwszy ich uprzednio Matce Najświętszej w Jej łaskami słynącym wizerunku płockim”⁵⁸.

Za sprawę podstawową, za podstawowe zadanie rodziny katolickiej, uważał K. Wojtyła katolickie wychowanie dzieci. Jako Arcybiskup Krakowski nauczał o tym bardzo często, również naucza o tym jako Jan Paweł II. Wyrazem jego troski o wychowanie są m.in. przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego: „Rodzice, ponieważ dali dzieciom życie, mają bardzo poważny obowiązek i prawo ich wychowania. Stąd też na pierwszym miejscu do chrześcijańskich rodziców należy troska o chrześcijańskie wychowanie dzieci, zgodnie z nauką przekazywaną przez Kościół” (kan. 226 par. 2). Ze względu na ogromne znaczenie tej sprawy, powraca ona w Kodeksie jeszcze kilka razy: kan. 793, kan. 835, § 4, kan. 1136.

O obowiązkach i prawach wypływających z rodzicielstwa, w szczególności o wychowaniu naucza często Kard. K. Wojtyła podczas wizytacji. Mówił o tym do rodziców, do młodzieży, do dzieci, do duszpasterzy i władz państwowych. Wspomina o tym sprawozdanie z wizytacji w Międzybrodziu Bialskim (6-7 V 1973)⁵⁹. Podobnie w Międzybrodziu Żywieckim (1-2 IX 1973). Tam spotkał się z rodzicami i młodzieżą, mówiąc o prawie do wychowania katolickiego, którego nie może nikt odebrać rodzicom i młodzieży. Napisał w sprawozdaniu: „Trzeba dodać, że znaczna grupa rodziców wniosła pismo do władz w sprawie wychowania młodzieży, domagając się zabezpieczenia swych praw wychowawczych i wykluczenia ateizacji w wychowaniu”⁶⁰. Wizytacja w Kamieniu wypadła w dzień Zesłania Ducha Świętego (29 V 1977). „Po tym przemówieniu odprawiłem Mszę świętą z Zesłania Ducha Świętego, ze słowem Bożym podkreślając znaczenie wychowania chrześcijańskiego w parafii i rodzinie”⁶¹. Dostrzegał również braki: „Równocześnie przy tych i innych pozytywach, pewien niepokój budzi sprawa rodzin i wychowanie katolickie dzieci, choćby ich obecność na Mszy świętej niedzielnej. Zdaje się że w tym kierunku musi pójść główny wysiłek, musi on być bardzo grun-

⁵⁸ AKKW, EII-8/216.

⁵⁹ AKKW, EII-8/67.

⁶⁰ AKKW, EII-8/76.

⁶¹ KKW, Eli-11/93.

townie przemysłany i przemodlony”⁶². Często błogosławienie małżeństw, o którym już wspominaliśmy, przekształcało się w błogosławienie całych rodzin. Tak było na przykład w Rogoźniku: „Błogosławienie to było bardzo piękne, bo przystępowali do niego nie tylko małżonkowie, ale także w wielu wypadkach obecne wraz z nimi w kościele dzieci, zarówno małe jak i dorosłe. Na około 300 rodzin żyjących w parafii do błogosławieństwa przystąpiło około 270. Ks. proboszcz przedstawiał każdą rodzinę po kolei, wykazując dużą orientację w nazwiskach, w imionach dzieci i w liczebności w poszczególnych rodzinach itp”⁶³. Podobnie było w Maniowach, Krempachach, Nowej Białej, Łopusznej, Wieliczce, Nowej Wsi Szlacheckiej, Kamieniu, Zarzeczcu, Łękawicy koło Żywca itd. Błogosławiając rodziny, Kard. K. Wojtyła uczył ich wzajemnej modlitwy: „Błogosławiając dzieci według rytu liturgicznego, modliliśmy się za tych najmniejszych parafian szczególnie bliskich Bożemu Sercu. A z kolei razem z tymi dziećmi (tak jak umiały) modliliśmy się za ich rodziców, rodziny, duszpasterzy i całą parafię...”⁶⁴.

Rozwój duszpasterstwa rodzin wymagał odpowiedniej organizacji i stosownych struktur. Inspirowały to wskazania Vaticanum II. Jednym z rezultatów pogłębionej nauki soborowej o rodzinie było powołanie nowych instytucji, zajmujących się duszpasterstwem rodzin. Były to: Papieski Komitet do spraw Rodziny, Krajowe Komisje do Spraw Rodziny i powstające po Soborze Watykańskim II różne struktury diecezjalne zajmujące się rodziną⁶⁵. Kard. K. Wojtyła, jak już wspominaliśmy, powołał Wydział Duszpasterstwa Rodzin Kurii Metropolitalnej, który w jego imieniu organizował i troszczył się o duszpasterstwo rodzin w Archidiecezji. Powołał również Instytut Rodziny, mający za zadanie kształcenie kadr zarówno kapłanów jak i świeckich do prowadzenia duszpasterstwa rodzin⁶⁶.

Wizytując parafie, Kard. K. Wojtyła mówił o potrzebie nawiązania przez duszpasterzy czy przez osoby prowadzące poradnie małżeńskie i rodzinne współpracy i kontaktu z Wydziałem Duszpasterstwa Rodzin. Pisze o tym np. w sprawozdaniu z Osielca (30 IV-2 V 1971), gdzie prace poradni zostały przerwane. Polecił je wznowić i nawiązać współpracę z Wydziałem Dusz-

⁶² *Sprawozdanie z wizytacji parafii Najświętszej Rodziny w Zakopanem, 9-14 XII 1976*, AKKW, EII-10/312.

⁶³ AKKW, EII-9/329.

⁶⁴ *Sprawozdanie z wizytacji w Pietrzykowicach, 17-18 VI 1978*, AKKW, EII-13/106.

⁶⁵ Por. J. Dyduch, *Kościelna struktura duszpasterstwa rodzin*, *Notifications*, 1981, s. 141-151.

⁶⁶ Por. W. Gasidło, art. cyt., s. 64-80.

pasterstwa Rodzin, w szczególności z ks. K. Górnym i p. M. Nieniewską⁶⁷. Podsumowanie wizytacji parafii w Liszkach (22-25 V 1971) podkreśla liczne pozytywy tamtejszego duszpasterstwa. Mówi jednak o pewnym oporze małżonków w stosunku do etycznej regulacji poczęć. Poleca zasięgnąć rady w Wydziale Duszpasterstwa Rodzin⁶⁸. Podobnie w Myślenicach (3-9 VI 1971). Sprawozdanie zwraca uwagę na to, że praca nad etyczną regulacją poczęć podejmowana chętnie w wioskach należących do parafii, napotyka na trudności w samych Myślenicach. Jako rozwiązanie zostaje zasugerowana współpraca z Instytutem Rodziny⁶⁹. Ze szkolenia prowadzonego przez Instytut Rodziny korzystały uczennice szkoły pielęgniarstwa⁷⁰. W Nowej Hucie Mogile (20 XII 1975) – wspomina sprawozdanie –: „O godz. 17-tej uczestniczyłem w katechizacji grupy młodzieżowej prowadzonej przez parę narzeczeńską (p. mgr inż. Sysło i p. Szopa, studentkę AM) oboje są absolwentami studium prowadzonego przez Instytut Rodziny. Wyniosłem z całości tego spotkania jak najlepsze wrażenie”⁷¹.

Jak już wspominaliśmy, Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej, w szerokim wymiarze zajął się małżeństwem i problematyką rodziny. W pracach nad przygotowaniem dokumentu: *Przekaz i rozwój wiary w rodzinie* brały udział Synodalne Zespoły Studyjne⁷². Sprawozdanie z wizytacji w Jawiszowicach (21-24 IX 1973) stwierdza, że tamtejszy Synodalny Zespół Studyjny do którego należą rodzice, zajmuje się problematyką rodziny i ma duży dorobek⁷³. Wizytując parafię Maniowy (19-23 VI 1976), napotkał Kard. K. Wojtyła Zespół Synodalny rodziców dzieci przedszkolnych, działający już od kilku lat i prowadzony przez p. Dorotę Seweryn. Napisał o nim: „Spotkanie było prowadzone metodą oazową. Wypowiedzi zebranych świadczyły, że bardzo już weszli w swój temat, przede wszystkim, od strony praktyki i życia. Przedstawiciele zespołu biorą udział w zebraniach plenarnych Synodu i współpracują w poradnictwie rodzinnym”⁷⁴.

Kard. Karol Wojtyła podjął działalność, zmierzającą do ratowania życia nie narodzonych i pomocy samotnym matkom. Echa tej działalności

⁶⁷ AKKW, EII-7/52.

⁶⁸ AKKW, EII-7/4.

⁶⁹ AKKW, EII-7/92.

⁷⁰ *Sprawozdanie z wizytacji w Bolechowicach*, 29 IV – 1 V 1972, AKKW, EII-7/220.

⁷¹ AKKW, EII-9/13.

⁷² Por. J. Dyduch, *Świeccy w pracach i dokumentach Synodu Krakowskiego, 1972-1979*, Znak, 25(1983), 1132-1133.

⁷³ AKKW, EII-8/148.

⁷⁴ AKKW, EII-10/194.

odnajdujemy w sprawozdaniach z wizytacji kanonicznych, np. w Zakopanem (1976).

Zakończenie

Małżeństwo i rodzina to podstawowe wartości w życiu społeczności ludzkiej i w życiu Kościoła. O te wartości troszczył się K. Wojtyła w swojej działalności pasterskiej w Krakowie. Miało to miejsce w szczególności w czasie wizytacji kanonicznych parafii. Głosił prawdy o małżeństwie i rodzinie, zaczerpnięte z Pisma Świętego i nauki Kościoła, zwłaszcza zawarte w doktrynie Vaticanum II. Prowadził duszpasterstwo małżeństw i rodzin i zachęcał duszpasterzy do jego prowadzenia. W nauczaniu K. Wojtyły małżeństwo jest święte, jest sakramentem, jest powołaniem, ma charakter religijny, zaś rodzina służy życiu poprzez jego ochronę i wychowywanie potomstwa oraz wypełnia zadania ewangelizacyjne i uświęcające. Takie kształtowanie małżeństw i rodzin stanowi program dla ich duszpasterstwa.

La cura pastorale dei matrimoni e nelle famiglie nei rapporti delle vtsitazioni canoniche del card. Karol Wojtyla

Card. Karol Wojtyla prendeva cura pastorale dei matrimoni e delle famiglie. Le considerava come beni fondamentali della società e della Chiesa. Questa preoccupazione si esprime nei rapporti delle visitazioni canoniche.

Durante le visitazioni lui insegnava del matrimonio mostrandolo come l'alleanza insolubile e sacramentale, di carattere religioso e sacro. Spiegava pure, che la famiglia serve la vita, la protegge, è luogo dell'educazione dei figli, e partecipa alla missione di evangelizzare e santificare.

Card. Karol Wojtyla svolgeva la sua missione pastorale tra le coppie e le famiglie ed insegnava ai suoi sacerdoti la stessa cura pastorale familiare.